

א בקדמון ברא יי זה
שמא זה ארעא: ע
וארעא זה ארעא
וריקנא וחיסובא על אפי
זהובא ורזחא בן קדם יי
במשא על אפי מלא: ג
ואמר יי לזי זהורא זהור
זהורא: ד זהורא יי זה
זהורא ארו עב ואפרייל יי

פניני תר-גום יונתן

פרשת פנחס

חידושים ופנינים
בפרשנות המקרא
מתרגום יונתן בן עוזיאל

הרב מאיר שפירא

**פניני תרגום יונתן
הרב מאיר שפריר זצ"ל**

מחבר הספר
"משמעות האותיות"

כל הזכויות שמורות
בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות:

05832-628-54
0686762@gmail.com

לקבלת הגיליון במייל:
0686762@gmail.com

נשמח לקבל הארות והערות

קטת
עימוד ועיצוב

☎ 050-412-452-4
✉ Kesetgraf@gmail.com

נידוני הפרשה בתרגום יונתן

- ד בריתי שלום ♦ פנחס הוא אליהו? ומאימתי נתמנה להיות 'מלאך הברית' ומדוע?
- ז בריתי כהנת עולם ♦ עצם הכהונה או כהונה גדולה?
- י זערי בן סלוא ♦ מי היה זמרי? כמה שמות היו לו? ומהיכן יצא קלקול זה?
- יב כזבי בת צור ♦ מה היה שמה המקורי של כזבי? ומדוע נקראת 'כזבי'?
- יג ובני קרח לא עתן ♦ האם נותרו חיים? או שרק לא נפלו לתחתית הגהינם?
- טו ושם בת אשר שרח ♦ כיצד זכתה להיות מנוחלי הארץ?
- יז ותקרבנה בנות צלפחד ♦ מה גרם להם לבוא ולבקש ממשה?
- יח כי בחטאו עת ♦ מי היה אביהם של בנות צלפחד ובאיזה חטא מת?
- יט בשבעתכם ♦ המקור והטעם שחג השבועת נקרא בפי חז"ל 'עצרת'
- כא יום תרועה יהיה לכם ♦ מאיזה תקיעות מתערבב השטן, הראשונות (דאורייתא) או השניות (דרבנן)? ...
- כד עלבד עלתה תמיד ענחתה וגסכיה ♦ טעם מצוות ניסוך המים
- כה עצרת תהיה לכם ♦ משמעות הלשון עצרת בשמיני עצרת

פרשת פנחס

בְּרִיתִי שְׁלוֹם • פנחס הוא אליהו? ומאימתי נתמנה להיות 'מלאך הברית' ומדוע?

(במדבר כה, יא) לִכֵּן אָמַר הַנְּנִי נָתַן לּוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם:

מהי 'בריתי שלום'?

רש"י מפרש - ברית שתהיה לו לשלום. והשלום היא הכהונה 'שלא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי'. וראה במפרשים פירושים נוספים¹.

ת"י מפרש זאת באופן מחודש:

**בְּשִׁבּוּעָא אִימַר לִיה מִן שָׁמַי, הָאֲנָא גָזַר לִיה יֵת קִימִי שְׁלוֹם.
וְאֶעֱבְדִינְיָה מְלָאךְ קַיִים, וְיִיחִי לְעֵלְמָא לְמַבְשְׂרָא גְאוּלְתָּא בְּסוּף
יּוֹמִיא:**

[בשבועה אמוד לו בשמי, הנני כודת לו את בריתי שלום. ואעשה אותו מלאך חי (פירוש אחר: מלאך הברית), ויחיה לעולם לבשר הגאולה בקץ הימים]

ת"י מבאר שברית 'השלום' היא בחירתו של פנחס להיות מלאך 'מבשר הגאולה' - המשכין שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, עליו נאמר (מלאכי ג, כד): 'והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם'.

1. יש שפירשו שאין לו לירא מקרובי זמרי או מקרובי כזבי (אב"ע. דעת זקנים. חזקוני). ויש שפירשו שאין לו לירא ממלאך המות לפי שיאריך ימים - כפי שאכן קרה (ספורנו).

ומבואר בדבריו ב' ענינים:

פנחס הוא אליהו

א. מבואר שת"י סבור שפנחס הוא אליהו העתיד לבשר הגאולה. וכן מבואר בדברי ת"י גם בפרשת וארא (שמות ו, יח):

"ושני חייו של קהת החסיד מאה ושלושים שנים חי, עד שראה את פנחס הוא אליהו כהן גדול שעתיד להשתלח לגלות ישראל בסוף הימים"

וכך גם ביאר ת"י את בקשתו של משה בסנה (שמות ד, יג): 'שלח נא ביד תשלח', שביקש משה שישלח ה' את פנחס, הראוי להשתלח בסוף הימים².

מאידיך האב"ע (כאן) דייק מלשון הכתוב ההיפך מת"י: 'ולזרעו אחריו' - 'ומלת אחריו לאות - שמת ואינו אליהו כלל'.

וראה ברבנו בחיי (כאן) שדחה הוכחה זו וכתב ש'אחריו' הכוונה לאחר הסתלקותו. שעלה בסערה השמימה.

עצם הדבר שפנחס הוא אליהו מבואר במקורות רבים³. וכבר מוזכר בגמ' ב"מ (קיד): שרבה בר רב הונא מצא את אליהו הנביא בבית הקברות של עובדי כוכבים, ושאל אותו 'לאו כהן הוא מר'? וברש"י שם "דאיכא למאן דאמר דאליהו הוא פנחס..."⁴

אמנם בגמרא (ב"ב קא:): 'שנה גם דעה אחרת, וכך מבואר בגמ': 'שבעה אנשים קפלו את כל העולם' - כלומר שבעה אלו אחד שימש את חבירו ויחד סובבו את שנות העולם מבריאנתו. והגמ' שם מונה את שמותם החל ממתושלח שראה את אדם הראשון ולאחריו שם שראה את מתושלח. ויעקב ראה את שם. עמרם ראה את יעקב. אחיה השילוני ראה את עמרם. והאחרון שבהם - אליהו הנביא שראה את אחיה השילוני. ובכך נקפל העולם כי אליהו 'עדיין

2. בטעם הדבר שביקש משה לשלוח דוקא ביד פנחס, ראה מה שהרחבנו בזה בגיליון 'פניני תרגום יונתן' על פרשת שמות.

3. במדב"ר כא, ג ובמדרש תנחומא בתחילת הפרשה. ובזוה"ק פרשת וישלח (קסח). וברעיא מהימנא (זהר פנחס רטו): 'בגין דאליהו דאיהו פנחס'.

4. ועיינין גם בתוס' שם שהקשו היאך החיה את בנה של האלמנה, הלא היה כהן, ותירץ מכיון שהיה ברור לו שיחיהו מותר לו משום פיקוח נפש. עיי"ש.

הוא קיים.

וברשב"ם (שם) כתב, שהתנא שאמר זאת סבר **שאליהו איננו פנחס**. כי לו היה סבור שפנחס הוא אליהו, היה ניתן לומר שפנחס ראה את משה ומשה ראה את עמרם ועדיין פנחס (שהוא אליהו) קיים. ומדוע הוצרכה הגמ' להזכיר את אחיה השילוני⁵.

ובתוס' שם הוסיפו שאם פנחס הוא אליהו, היה די בשש אנשים שקיפלו את העולם, כי הלא **יאיר ראה את יעקב ופנחס ראה את יאיר**. (כעיי"ז יש להקשות גם משרח שראתה את יעקב ואת פנחס)

וכן ישנה משמעות מדברי רש"י במגילה (יד.), שם נאמר: 'ארבעים ושמונה נביאים ונביאות נתנבאו לישראל'. וברש"י מנה בשם הבה"ג שהביא מ'סדר עולם' את שמותם. ונמנו שם 'פנחס' ו'אליהו' **כל אחד לחוד**.

אולם כדברי ת"י ש'ברית השלום' שניתנה לפנחס היא היותו ל'אליהו' המבשר את בשורת הגאולה, מבואר גם בילקוט שמעוני (במדבר כה, יא):

"אמר ר' שמעון בן לקיש פנחס הוא אליהו. א"ל הקב"ה אתה נתת שלום בן ישראל וביני בעולם הזה, אף לעתיד לבוא אתה הוא שעתידי ליתן שלום ביני לבין בני, שנאמר 'הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא... ר' אליעזר אומר חשב הקב"ה שמו של פנחס בשמו של אליהו זכור לטוב מתושבי הגלעד..." בריתי היתה אתו החיים והשלום. ונתן לו חיי העוה"ז וחיי העוה"ב"...

מלאך הברית או מלאך קים לעולם

ב. נקודה נוספת מבוארת בת"י, שפנחס יהיה 'מלאך קים'. והנה בביאור לשון ה'קים', ישנם ב' פירושים: יש מפרשים ש'קים' הוא מלשון **ברית**, והיינו שפנחס נבחר להיות 'מלאך הברית', 'אליהו מלאך הברית' - ופנחס זה אליהו. ויש מפרשים שהוא מלשון '**קים**' שפנחס יהיה **קים לעולם** כנאמר על אליהו הנביא שלא מת⁶ (ב"ב ככא:).

כמובן שאף לדעה השניה פנחס הוא מלאך הברית, אך נחלקו האם קיבל זאת כעת וזה חלק

5. כלומר למרות שלפ"ז נצרך אותו מנין של אנשים - שבע, (בשונה מפירוש התוס') בכל זאת הבין הרשב"ם שהיה עדיף להכניס בחשבון זה את משה רבנו.

6. וראה במדרשה רבה (במדבר"ר כא, ג) שמלשון ההווה של הפסוק 'הנני נתן לו' - למדו שעדיין פנחס קיים.

מהברכה שניתנה לו: 'הנני נותן לו את בריתי שלום'.

כדברי ת"י שפנחס הוא מלאך הברית בשכר קנאתו. מבואר כבר בפרקי דר"א: (פרק מ"ט)

"אמר לו הקב"ה (לאליהו) לעולם אתה מקנא, קנאת בשבטים על גילוי עריות, שנאמר 'פנחס בן אלעזר וגו', וכאן אתה מקנא, חייך שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך⁷. מכאן התקינו חכמים שיהיו עושין מושב כבוד למלאך הברית שנקרא אליהו זכור לטוב..."⁸

בְּרִית כְּהֵנֶת עוֹלָם • עצם הכהונה או כהונה גדולה?

(במדבר כה, יג) וְהִיְתָה לוֹ וְלִזְרָעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֵנֶת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיוּ וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מה היא 'ברית כהונת עולם'?

כאמור לרש"י היא 'ברית השלום' שניתנה לפנחס וכללה את עצם כהונתו של פנחס, 'שלא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי'.

אמנם בת"י לעיל בסוף פרשת בלק (במדבר כה, ח) מנה את י"ב הנסים שנעשו לפנחס והנס האחד עשרה הוא: **שזמרי וכזבי נשמרו כשהם חיים** (לאחר שדקרו פנחס), עד עת שהוליך אותם

7. ראה בדרישה (יו"ד ס' רסה) שיש דורשין ענין זה לשבח ויש דורשין לגנאי. יש דורשין לשבח, שא"ל ה' כיון שאתה מקנא לה' על מצות מילה, אני נותן לך זה לשכר שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך. ויש מפרשים לגנאי כאילו א"ל הקב"ה אתה מוציא לעז על בני שאינם מקיימין הברית, בעיניך תראה שמקיימין אותו. ומסיים הדרישה: "וכן משמע קצת הלשון (כדרשת הגנאי) אבל א"א לומר כן שאלהיו ז"ל הוציא דבה ח"ו על ישראל, וגם מי יכריח לאליהו שיבא ויראה בקיומו, ולכן נראה כפירוש הראשון" עכ"ל.

8. אמנם שם מבואר שמיני ה' התרחש רק לאחר שקינא לנביאי הבעל בזמן אחאב. ועיקר עשייתו למלאך הברית היתה מחמת אמירתו על ישראל 'עברו ברית'.

בכל המחנות, בשביל שלא יטמא הכהן באהל המת⁹. הרי שסבור ת"י שפנחס נתכהן עוד קודם שהרגו לזמרי, ולדבריו צ"ב מהי 'ברית כהונת עולם'¹⁰?

בת"י כאן מבואר הדבר:

וְחֹלֶף דְּחֶסְדֹּהִי לְמִימְרֵי הֵלֵא בְּרֵ פּוּטֵי מְדִינָאָה הוּא. הָא אָנָּא
מִיַּחְסִינִיָּה לְכַהֲנָתָא דְּבִתָּא. וְחֹלֶף דְּאֶחָד דְּוּמָחָא בְּדַרְעִיָּה וּמָחָא
לְמִדִּינִיתָא לְבֵית בְּהַתָּת קִיבְתָּהּ, וְצָלִי בְּפּוּמִיָּה עַל עֲמָא בֵּית יִשְׂרָאֵל,
יִזְבּוֹן כְּהֵנָּא לְתַלְתָּ מִתְּנֵן דְּרוּעָא וְלַעָא וְקִיבְתָּא. וְתַהִי לִיהּ וְלִבְנָוִי
בְּתַרְזֵי קָיִים רְבוּת עַלְם חֹלֶף דְּקִנֵּי לְאַלְהִיָּה וְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

[ותחת בושתו באמירת הלא בן פוטי מדיני הוא. הנני מייחסו לכהונה גדולה. ותחת שאחז הדומח בזרועו זהבה למדינית למקום נקבותה, והתפלל בפיו על עם בית ישראל, יזכו הכהנים לשלש מתנות זרוע ולחיים וקיבה. והיתה לו זלבניו אחריו ברית גדולת עולם, תחת שקינא לאלוהיו וכפר על בני ישראל]

מבואר בת"י שתחת הבושה שביישו את פנחס (באמרם: 'ראו בן פוטי זה, שפיטם אבי אביו עגלים לע"ז') זכה ונתכהן לכהונה גדולה.

כלומר מבואר כאן שת"י סבור שפנחס היה כהן עוד לפני קנאותו, ולכך הוצרך לפרש ש'כהונת עולם' היא 'הכהונה הגדולה' שניתנה לפנחס. ולכך מזכירו ת"י בעקביות כ'כהנא רבא' (כאן ובשמות ו, יח). והנה יש להתבונן מתי היה פנחס כהן גדול? והאם המכוון הוא לעתיד לבוא?

9. צ"ב בשלמא זמרי שהיה ישראל היה מטמא באהל. אך כזבי הלא היתה עכו"ם ועכו"ם אינו מטמא באהל המת (כמבואר יבמות ס. לדעת רשב"י ואולי ס"ל לת"י כדעת רבנן התם) והיה די שזמרי יסאר בחיים, ומדוע גם כזבי? והנה קושי זה הוא על לשונו של ת"י, שכתב שהטעם שנשמרו חיים כדי שלא יטמא פנחס באהל המת, ואלמלא ת"י שכתב 'אהל' ניתן ליישב שנשארו כשהם חיים כדי שלא יטמא פנחס בחיבורין ובחרב הרי הוא כחלל. (וזו קושיא בפנ"ע על ת"י מדוע הוזקק לטומאת אהל ולא לחרה הרי הוא כחלל.

10. ואמנם היה מקום לדחות שמה שכתב שם ת"י שלא יטמא הכהן, אין הכוונה לפנחס עצמו אלא לסתם כהנים שנמצאים במחנה שלא יטמאו באהל על ידי שיהיו תחת הרומח. אך זה דוחק משום שבספרי (קלא) ובמדרש רבה (במדב"ר כ, כה) מנו אף הם נס זה וכתבו להדיא כדי שלא יטמא פנחס. (ואמנם לא כתבו כן"י שמדובר על טומאת אהל, אלא שלא יטמא מהם סתם), וזה מלמדנו שכוונת ת"י אף הוא על טומאת פנחס עצמו.

או שהיה 'משוח מלחמה' שדינו ככהן גדול לענין כמה דברים, אכן בדברי הימים (דה"י א פ"ה ל-מא) מבואר שהכהנים שכיהנו בכהונה גדולה בתקופת בית ראשון היו מזרעו של פנחס, ואף חלק מהכהנים הגדולים שכיהנו בתקופת בית שני היו מזרעם של כהני בית ראשון, כלומר שהברכה של כהונה גדולה התקיימה בזרעו של פנחס. (עיין בתוס' (יומא ט) הביאו מהספרי שעמדו מפנחס שמונהעשר כה"ג. ושמונים בבית שני. ועיין ברלב"ג דה"י-א כט, כט)

וראה עוד ברלב"ג (דה"י-א ט, יט) **שפנחס האריך ימים עד ימי דוד**, והיה כהן גדול בזמן **פילגש בגבעה**:

"ואחשוב כי פנחס האריך ימים מאד כי ברית ה' יתברך היתה אתו החיים והשלום בקנאו קנאת ה' יתברך על דבר פעור. והנה היה נגיד זמן מה על זה המנוי והיה זה בימי דוד שנבררו אז המשמרות. והנה היה פינחס כהן גדול בימי פילגש בגבעה. וכבר זכרנו בספר שופטים ובספר מלכים מה שיעיד על אורך חייו. ולזה אמר לפנים ה' עמו לפי שהוא היה מזמן קדום מאד כי בצאת ישראל ממצרים היה נולד פינחס לפי הנראה בפרשת וארא..."

ונמצא שלדעת ת"י ברית השלום וברית כהונת עולם הם שני דברים שונים שקיבל פנחס, **הכהונה הגדולה** ניתנה תחת מה שביזוהו השבטים. **וג' מתנות הכהונה** שהם הזרוע הלחיים והקיבה, ניתנו לכהנים בזכות ג' פעולותיו שעשה בעת שקינא קנאת ה':

א. כנגד לקיחת הרומח - קיבלו את 'הזרוע'. **ב.** כנגד התפילה שהתפלל שתעצר המגיפה - קיבלו את הלחיים. **ג.** כנגד הדקירה שדקר את המדינית - קיבלו את הקיבה. וכך מובא בגמ' (חולין קלד:) ובהספרי (פ' קמה).

זְמַרִי בֶן סְלוּא ♦ מי היה זמרי? כמה שמות היו לו? ומהיכן יצא קלקול זה?

(במדבר כה, יד) וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמִּכָּה אֲשֶׁר הִכָּה אֶת הַמִּדְיָנִית
זְמַרִי בֶן סְלוּא נְשִׂיא בֵּית אָב לְשִׁמְעוֹנִי:

האם יש שייכות בין זמרי בן סלוא, לשאול בן הכנענית? או לשלומיאל בן
צורישידי? או לשניהם?

מדברי ת"י בפרשת ויגש עה"פ (בראשית מו, י): "וּבְנֵי שְׁמֵעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֶהֱד וְיִכִּין וְצֹחַד
וְשָׂאוּל בֶּן הַכְּנַעֲנִית". מתבאר שאכן יש שייכות:

וּבְנֵי דְשִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֶהֱד וְיִכִּין וְצֹחַד, וְשָׂאוּל הוּא זְמַרִי
דְאִשְׁאֵיל נְפִשִׂיה לְזִנְתָא הִי בְכְנַעֲנָאִי. אֲלִין יִיחוּסִין דְשִׁמְעוֹן:
[ובני שמעון ימואל וימין ואהד ויכין וצוחד, ושאוול הוא זמרי שהשאויל
נפשו לזנות בכנענים. אלה ייחוסים שמעון].

ת"י מפרש ש'שאוול בן הכנענית' הוא זמרי בן סלוא, נשיא שבט שמעון שקרב את המדינית
לפני משה ונדקר ע"י פנחס. ונקרא גם 'שאוול בן הכנענית' מחמת שהשאויל עצמו לזנות עם
הכנענים.

והנה צ"ב הלא שאול בן הכנענית נמנה עם השבעים נפש שירדו מצרימה¹¹, וכיצד חי זמן כה
רב עד מעשה זמרי בן סלוא?

ויש שביארו שאין הכוונה ששאוול בן הכנענית הינו זמרי כפשוטו, אלא שמזרעו יצא זמרי בן
סלוא נשיא בית אב לשמעוני¹², "והלך החבל אחר הדלי" היות ודינה אמו של שאול (שנשאה

11. כמפורש בפרשת ויגש (בראשית מו, י).

12. ביאור זה מחודש הוא מפשטות דברי הת"י ומדברי חז"ל שהובאו לקמן ששאוול הוא זמרי כפשוטו, ובפרט
שאת גוף הקושיא כיצד חי זמן כה רב, ניתן היה ליישב שהיו בדור ההוא כאלו שחיו אף יותר מכמאתים חמישים
שנה, (מנין השנים שנצרכים לפירוש זה לשאוול), ואולם ביאור זה מיישב קושיא אחרת שלכאן קשה, הלא זמרי

שמעון ונולד להם שאול - עיין רש"י וחז"ל בבראשית מו, י). נבעלה לכנעני - **שכם בן חמור החיווי**, השפיע הדבר על צאצאה - זמרי, ואף הוא עשה מעשה כנענים.

ולכן ציין הכתוב רק את שם אמו של שאול, לומר מהיכן יצא קלקול זה בצאצאו של שאול הוא זמרי בן סלוא, **מהכנענית** כלומר **מדינה** שנבעלה לכנעני.

עוד מצינו דעה מחודשת, הסבורה שזמרי הוא שאול אך מלבד מה שנולד מדינה. **נולד אף מטיפתו של שכם**. וראה הערה¹³

מקור לכך ששאול הוא זמרי והטעם שנקרא בן הכנענית מצאנו בחז"ל:

"א"ר יוחנן ה' שמות יש לו, זמרי, ובן סלוא, ושואל, ובן הכנענית, ושלומיאל, ובן צורישידי וכו', שאול על שהשאל את עצמו לדבר עבירה, בן הכנענית על שעשה מעשה כנען". (סנהדרין פ"ב:)

"ושאול בן הכנענית בן דינה שנבעלה לכנעני וכו'. ר' יהודה אומר שעשה כמעשה כנענים. ר' נחמיה אמר שנבעלה מחוי שהוא בכלל כנענים, ורבנן אמרי נטלה שמעון וקברה בארץ כנען"¹⁴. (ב"ר פ.)

היה בנו של סלוא, וסלוא הוא נכדו של לוי, ולא יתכן שהיה בנה של דינה, ולהנ"ל מיושב. ואולם יש במדרש (מדרש רבה במדבר כא, ג) שבן סלוא אינו שם אביו של זמרי, אלא שם עצמי נוסף לזמרי עצמו, ונקרא כך משום שהוא 'בן ססילא' עון משפחתו, וז"ל המדרש: "מה ראה הקב"ה ליחס פנחס אחר מעשה זה שבשעה שנדקר זמרי בן סלוא אמרו חכמים ששה שמות יש לו לזמרי: זמרי, ובן סלוא, ושואל, ובן כנענית, ושלומיאל, ובן צורישידי. זמרי שנעשה על אותה מדינית כביצה המוזרת. בן סלוא בן ססילא עון משפחתו. שאול שהשאל עצמו לעבירה. **בן הכנענית שעשה מעשה כנען**. ומה שמו שלומיאל", עכ"ל, וכן משמע מהגמ' בסנהדרין (פב:): שהובאה לקמן. וצ"ע.

13. י"א שזמרי - שאול, נולד אף מטיפתו של שכם במעשה דינה ולכך יצא קלקולו של זמרי מצאצאיו, והטעם שהוא מיוחס לשבט שמעון היות ונולד אף משמעון. (ראה 'קהלת יעקב' (ערך ז"מ ד"ה זמרי), וע"ע 'שער מאמרי רז"ל' להאר"י ז"ל (בחלק מאמרי מדרשי רז"ל ד"ה ואח"כ נשאה שמעון), וע"ע ב'שפתי כהן על התורה' (פרשת וישלח ד"ה ואפשר עוד לתת טעם) שתיבות שמו של 'זמרי בן סלוא' עולים בגימטריא 'גמ'שקם'.

14. ולכך נקראת 'כנענית' כי נקברה בארץ כנען, ולפירוש זה אין הביטוי כנענית בא לבטאות פחיתות. אלא לציין את העובדה שדינה נקברה בארץ כנען.

**כְּזָבִי בֵּת צוֹר • מה היה שמה המקורי של כזבי? ומדוע נקראת
'כזבי'?**

**(במדבר כה, טו) וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמִּכָּה הַמְדִינִית כְּזָבִי בֵּת צוֹר דָּאֵשׁ
אֲמוֹת בֵּית אָב בְּמִדְיָן הוּא:**

האם כזבי הוא שמה של מדינית או כינויה?

בת"י מתבאר הדבר:

וְשׁוֹם אֲתָתָא קְטִילָתָא מְדִינִיתָא כְּזָבִי בְּרַת צוֹר, דְּמִתְקַרְיָא
שְׁלוֹנַי בְּרַת בְּלַק, רִישׁ אֲזַמָּא דְּמוֹאֵב בְּמִדְיָן בֵּית מוֹתְבִיָּה הוּא:
[ושם האשה שנהרגה, המדינית כזבי בת צור, שנקראת שלונאי בת בלק,
ראש אומה של מואב במדין מקום מושבו הוא]

מת"י מתבאר שלא רק שמו של זמרי הוא כינוי שניתן לו בעקבות מעשה זה. אלא אף כזבי
הוא כינוי לשמה האמיתי, ושמה האמיתי הוא 'שלונא' - בת בלק.

ת"י לא מבאר מדוע כונתה בשם 'כזבי', אולם בגמ' (סנהדרין פב:) מצינו השלמה לענין זה:

*"אמר רב ששת לא כזבי שמה, אלא שילונאי בת צור שמה. ולמה
נקראת 'כזבי' שכזבה באביה".*

ומבואר ששם זה ניתן לה מחמת שכיזבה באביה¹⁵ וברש"י מבאר מהו הכזב: "שציוה אליה אל
תשמעי אלא לגדול שבהם", כלומר למשה. וכמובא לעיל בסוף גיליון פרשת בלק מהמדרש
הגדול, כיצד הולוכה זמרי שולל בכך שדימה בפניה שכביכול הוא 'הגדול שבהם' במה
שהראה לה ש(כביכול) כולם עומדים לכבודו.

15. כעין זה מצינו בחז"ל שבר כוכבא נקרא 'בר כוזיבא' על שם שהכזיב.

וּבְנֵי קָרַח לֹא מֵתוּ • האם נותרו חיים? או שרק לא נפלו לתחתית הגהינם?

(במדבר כו יא) וּבְנֵי קָרַח לֹא מֵתוּ:

הכיצד נאמר כאן שבני קרח לא מתו, הלא בפסוק לעיל נאמר 'ותבלע אותם ואת בתיהם ואת כל האדם אשר לקורח'?

בחז"ל מצינו כמה דעות באשר לגורלם של בני קרח, אחת הדעות מובאות ברש"י: "נתבצר להם מקום גבוה בגהינם וישבו שם" (סנהדרין קי.). וברש"י בסנהדרין (שם) ביאר: "שלא העמיקו בגהינם כל כך ולא מתו".

בפשטות נראה בדעתו שאכן נכנסו לגהינם, אלא שמקום נתבצר להם שם ולא העמיקו עד השאול כמו קרח ועדתו. אולם עדיין נותרו שם ולא יצאו¹⁶¹⁷.

אמנם לדעה זו יש לידע כיצד יתכן שיש לקורח דורות המשך? ועל עובדה זו למדנו ממה שבני קרח 'אסיר ואלקנה ואביאסף', נמנו בתורה קודם שפצתה האדמה את פיה (שמות ו, כד). ותולדותיהם נמנו אחריהם בדברי הימים (א' ו, ז-כג). וכן מוזכרים ברמז ברור שהיו בין המשוררים אחרי דוד המלך בביהמ"ק (דברי הימים ב' כ, יט) וכן ישנם מזמורים בתהלים הנושאים את שמם של בני קרח (כגון תהילים מב, א לְמִנְצָחַם מְשִׁפִּיל לְבְנֵי קָרַח). וכן שמואל יצא מקרח וכפי שראה קרח ברוח הקודש כ"ד משמרות לוויה עומדים מבניו.

בת"י מובאת דעה נוספת באשר לגורלם של בני קרח:

וּבְנֵי דְקָרַח לֹא הָיוּ בְּעִיטָתָא דְאַבוֹהוֹן, וְאַזְלוּ בְּתַר אוֹלְפְנָא דְמִשָּׁה

16. גם בלועי קרח (דתן ואבירם וחבריהם מעדת קרח) משמע בגמ' שנתרו בחיים, מהמעשה המפורסם (ב"ב עד.). בההוא טעניא - סוחר ישמעלי שהשמיע לרבה בר בר חנה את זעקת בלועי קרח 'משה אמת ותורתו אמת והן בדאין'. כלומר שהם עדיין שם. וזהו המשך המאמר בגמרא (הנ"ל סנהדרין קי.): שבני קרח 'נתבצר להם מקום גבוה.. וישבו שם ואמרו שירה'. דהיינו שנתרו חיים באדמה.

17. וכן משמע מדברי התוס' (קידושין לא:): על 'קִינַת אֶסְפִּי: 'טבעו בארץ שעריה' שאסף שהיה ממשפחת קרח אמר שמי שיוציא את שערי ביהמ"ק מהאדמה יוציא אף את בלועי קרח ומשמע שעדיין היו שם.. ואמנם מהתוס' גופיה יש להוכיח גם הפוך שהלא אסף עצמו היה מבני קרח וכיצד לא היה באדמה?.

והנה יש שהבינו בדברי חז"ל הללו: 'מקום נתבצר להם בגיהנם', היינו בגיהנם של הבליעה. וכלל לא נבלעו באדמה, ולדבריהם אין ב' פירושים בענין זה הדכל פירוש אחד הוא, ולא קשה כיצד יש צאצאים לקרח.

נְבִיא, לֹא מִיתוּ בְּמוֹתָנָא וְלֹא לְקוּ בְּיִקִּידָתָא וְלֹא טְמְעוּ בְּבִלְיעַת אֲרַעָא:

[ובני קרח לא היו בעצת אביהם, והלכו אחד תודת משה הנביא, לא מתו במגיפה ולא לקו באש ולא נתערבו בבליעת הארץ]

ת"י מסביר לנו ראשית את זכותם של בני קרח מדוע ניצלו מהעונש - לפי שלא הלכו בעצת אביהם, כלומר שכלל לא הלכו בעצתו ולא נמנו על עדתו (אף שמאידך גם לא מרדו בו בפרהסיא משום כבודו¹⁸).

אח"כ מבאר ת"י היכן לא מתו, - לא במגיפה - שלאחר הבליעה (וזאת למרות שלא סרו מעל משכן קרח אביהם). **ולא באש** - כלומר שלא היו ממקריבי המחלות. **ולא נתערבו בבליעת הארץ** - לא נבלעו באדמה.

יש להתבונן מה ביאור לשון העירוב שנקט ת"י - 'לא נתערבו' בבליעת הארץ?

בילקוט שמעוני מצינו כדברי ת"י ומדבריו יתבאר לשון העירוב הנ"ל:

"ובני קרח לא מתו - לא חיין ולא נידונין, תנא מקום נתבצר להן בגיהנם ועמדו על רגליהן ואמרו שירה. "ויהיו לנס" - כיון שנבלעו קרח ועדתו נמצא בניו עומדין כתורן של ספינה. ד"א נקרע כל מקום סביבותם, ואותו מקום שהוא תחתיהם לא נקרע, רבי ישמעאל בר נחמן אמר לא היו שלשתן עומדים במקום אחד, אלא כל אחד ואחד היה בפני עצמו עומד. והיו דומין כשלשה עמודין. והיינו דאמרי ברייתא (הבריות) על מאן קאים עלמא על תלתא עמודיא" (ילקו"ש פרק כו)

מדבריו למדנו שלמרות שהיו בני קרח במקום בקיעת האדמה, מ"מ לא נתערבו עם הבלועים משום שהקרקע שתחתם לא נבקעה, והיו דומין כשלושה עמודים שעמדו בתוך בור הבקיעה. וזה הפירוש 'לא נתערבו' שכלל לא נבלעו ולא נפלו באדמה אלא הקרקע שתחתיהם העמידה אותם, ולא נפלו לפתח הארץ.

18. ראה בילקוט (רמז תשנב) "ומה זכות היתה בידם של בני קרח שינצלו, שבשעה שהיו יושבין אצל קרח אביהן רואין את משה וכושבין את פניהם בקרקע, אמרו אם נעמוד מפני משה רבינו נוהגין ביזיון באבינו, באותה שעה הרחישו את ליבם בתשובה, עליהם אמר דוד (תהלים מה, ב) 'רחש לבי דבר טוב'.

וְשֵׁם בַּת אֲשֵׁר שָׂרַח • כיצד זכתה להיות מנוחלי הארץ?

(במדבר כו, מז) וְשֵׁם בַּת אֲשֵׁר שָׂרַח:

מי היא שרח זו? ומדוע הוזכרה כאן במנין באי הארץ?

אונקלוס (בגירסא המובאת במפרשים - רמב"ן, דעת זקנים. וחזקוני) תירגם 'שהיתה בתו של אשת אשר'. וביאר ה'מושב זקנים' שלדעת אונקלוס היתה בת יורשת נחלה ולכן הזכירה כאן הכתוב כמו שהזכיר את בנות צלפחד ותכנס בכלל 'לאלה תחלק הארץ'.¹⁹ ואילו היתה בתו של אשר לא היתה יורשת כי היו לו בנים זכרים. ועיין ב'דעת זקנים' שביאר בכך את מה שנאמר בפסוק 'וְשֵׁם', שלא היה לו לאשר עליה אלא שם בלבד, אבל בתו לא היתה.²⁰

אולם בדברי ת"י מבואר, שסרח היתה בתו של אשר:

וְשֵׁם בַּת אֲשֵׁר סָרַח, דְּאֲדַבְרַת בְּשִׁיתֵין דִּיבִין מְלֵאכִין וְאִיתְעַלַּת
לְגַנְתָּא דְעֵדִין בְּחַיְיָהָ, מִן בְּגַלְל דְּבִשְׂרָתָא יַת יַעֲקֹב דְעַד כְּדוֹן יוֹסֵף
קַיִים:

[ושם בת אשר סרח שהונהגה בששים רבוא מלאכים ועלתה לגן עדן
בחייה, בגלל שבשרה את יעקב שעדיין יוסף חי]

ת"י מבאר ששרח היא זו שבשרה את יעקב ש'עוד יוסף חי',²¹ ובזכות זו זכתה לעלות בחייה

19. ואין להקשות הכיצד היתה מבאי הארץ, הלא נאמר בפסוק (כו, סד-סה) 'ובאלה לא היה איש מפקודי משה ואהרן הכהן אשר פקדו את בני ישראל במדבר סיני כי אמר ה' להם מות ימותו במדבר ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון'. ומפורש בפסוק שמלבד כלב ויהושע לא היה איש מפקודי בני ישראל שנכנס לארץ? ויש ליישב עפ"י ד' התוס' (ב"ב קיז: ד"ה מכאן) שאלו שהיו מעל גיל שישים לא היו בכלל הגזרה שנגזרה רק על מי שהיה מבן עשרים ועד שישים, וכוננת הפסוק 'ובאלה לא היה איש' - מאלו שהיו ראויים לגזירה והיינו שהיו תחת גיל ס' במנין הראשון לא היה איש מלבד יהושע וכלב שהיו מתחת גיל ס' במנין הראשון. אך במנין השני נמנו אף אלו שהיו מעל גיל ס' במנין הראשון. ובכך יישבו התוס' הכיצד יאיר בן מנשה ומכיר בן מנשה שנולדו בימי יעקב ומתו לאחר שבאו לארץ. מכיון שבשעת הגזירה היו מעל גיל ס'.

20. החזקוני והדעת זקנים תמהו אם היתה בת אשר מי היה אביה? ואם היה שבת אחר צריכה לרשת מאותו שבת ולא קשורה לשבת אשר, ואם לא היתה מבנות יעקב כלל לא שייכת לרשת נחלה עיי"ש.

21. צ"ב שבת"י בפרשת ויגש (מו, יז) כתב שנפתלי הוא זה שבישר ליעקב שיוסף חי וצ"ע.

לגן עדן, כשהיא מונהגת בששים רבוא מלאכים²². וראה בספר הישר (פרשת ויגש) שם מתואר שבגלל שהיא בשרה ליעקב שיוסף חי ברכה יעקב: **”ויברך יעקב את סרח בדברה את הדברים האלה לפניו ויאמר אליה: בתי אל ימשול מות בך עד עולם, כי החיית רוחי.”**

דבר זה נכתב כאן כנתינת טעם להזכרתה במנין באי הארץ, ועל כך נותן טעם, לפי שהאריכה ימים בזכות שבישרה את יעקב. וכמש”כ רש”י (כאן): ‘לפי שהיתה קיימת בחיים מנאה כאן’.

בספר ‘קטורת סמים’ בפרשת ויגש (בראשית מו, יז) כתב **שכל ימיו היו קשה לו** מנין לת”י ששרח בת אשר הונהגה **בששים רבוא לא פחות ולא יותר?**, עד שמצא תשובה לדבר בזוה”ק בפרשת שמות (ה: וז”ל:

”אמר ר’ אבא בשעתא דנחתת שכינתא למצרים, נחתו בהדא שתין רבוא של מלאכי השרת וקודשא בריך הוא בקדמיתא, הדא הוא דכתיב ויעבור מלכם לפניהם וה’ בראשם.”

וביאר על פי זה, שכיון ששרח בת אשר השלימה את מנין השבעים נפש שירדו למצרים (כמובא במדרש רבה בפרשת ויגש), אותם ששים רבוא מלאכים שליוו את השכינה בירדיתה למצרים הנהיגה לגן עדן.

עצם הדבר ששרח בת אשר עלתה בחייה לגן עדן כלומר שהיא עדיין חיה, מבואר במסכת דרך ארץ זוטא (ספ”א) לחד מ”ד שם. אמנם בתוס’ (ב”ב קא:): מבואר שהסוגיא שם חולקת על זה.

במדרש להלן ישנה תוספת דברים בענין אריכות ימיה של שרח בת אשר, בהיותה בארץ ישראל ומדבריו עולה שהיתה חיה אף בתקופת ‘שבע בן בכרי’ ויואב²³:

”רבי יוסי אומר סרח בת אשר היתה מבאי מצרים, ולפי שזכתה ליכנס לארץ ולישב שם שנים רבות מרוב צדקתה קראה הכתוב (בראשית מו, יז) ‘אחותם’, ובכל מקום היא נמנית עם אחיה, כשם שהיה לאחיה שם בארץ, כך היה לה שם שנכנסה לשם, והיא אותה אשה חכמה שמסרה לשבע בן בכרי ביד יואב ובסוף נכנסה לחיים בגן עדן.” (מדרש קדמון המובא בתו”ש)

22. כך גם ביאר ת”י בפרשת ויגש (מו, יז).

23. בת”י בפרשת ויגש (מו, יז) מבואר ששרח הצילה את יושבי אֶבֶל מדין מיתה בימי יואב וכך נמצא בב”ר (צד, ט).

וְתִקְרַבְנָה בְּנוֹת צִלְפַּחַד ♦ מה גרם להם לבוא ולבקש ממשה?

(במדבר כז, א) **וְתִקְרַבְנָה בְּנוֹת צִלְפַּחַד בְּן חֹפֵר בֶּן גִּלְעָד בֶּן מְכִיד
בֶּן מִנְשֵׁה לְמִשְׁפַּחַת מִנְשֵׁה בֶּן יוֹסֵף וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֹתָיו מִחֲלָה נֹעָה
וְחֲגִלָּה וּמִלְכָּה וְתַרְצָה:**

על סמך מה ניגשו בנות צלפחד וביקשו חלק בארץ?

בת"י מתבאר הדבר:

וְקָרִיבֵן לְבִי דִינָא בְּנַת צִלְפַּחַד בֶּר חֹפֵר בֶּר גִּלְעָד בֶּר מְכִיד בֶּר
מִנְשֵׁה לְגִנְסַת מִנְשֵׁה בֶר יוֹסֵף, בֶּר שְׁמֵעֵן דְּאֲדַעָא מִתְפַּלְגָּא
לְדִבְרֵין וְדַחֲצוּ בְּרַחְמֵי מְאֹדֵי עֲלֵמָא. וְאֵלֵין שְׁמַהַת בְּנֹתָא מִחֲלָה
נֹעָה חֲגִלָּה מִלְכָּה וְתַרְצָה:

[וְתִקְרַבְנָה לְבֵית דִּין בְּנוֹת צִלְפַּחַד בֶּן חֹפֵר בֶּן גִּלְעָד בֶּן מִנְשֵׁה לְמִשְׁפַּחַת
מִנְשֵׁה בֶן יוֹסֵף כְּאֲשֶׁר שָׁמְעוּ כִּי הָאֲרֶץ מִתְחַלֶּקֶת לְזִכְרֵיהֶם וּבִטְחוּ בְּרַחְמֵי
אֲדוֹן הָעוֹלָם וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנוֹתָיו...]

בת"י ישנה כאן הוספה שלא התפרשה בפסוק. והיא שהיו בטוחים ברחמיו של אדון העולם. וצ"ב מה ענין הרחמים לסדרי הנחלה וחלוקת הארץ שצריכים לעבור דרך הזכרים כדי שלא תיסוב נחלה משבט לשבט? ולכאור' מבואר כאן שהבינו בנות צלפחד שלמרות שישנם סדרי נחלה המושתתים על חוקות משפט ואחד מהם היא **הנחלה עוברת דרך הזכרים** כדי שלא תיסוב הנחלה לשבט אחר. מ"מ היו בטוחות שמצד **מדת הרחמים** לא יתכן שבמקרה כמו שלהם יביאם ה' לארץ בלא חלק ונחלה.²⁴ ומכח ביטחון זה 'ראתה עינן מה שלא ראתה עיניו של משה' (לשון רש"י כז, ז) וזכו שהקב"ה יודה לדבריהם באמרו (שם) 'כן בנות צלפחד דוברות' 'אשרי אדם שהקב"ה מודה לדבריו (לשון רש"י שם)

מצמצמה שנהגה (רק) בדור ההוא, שהבנות היורשות ינשאו רק לבני שבט אביהם.

וכך איתא בספרי (פיסקא קלג):

"ותקרבנה בנות צלפחד, כיון ששמעו בנות צלפחד שהארץ מתחלקת לשבטים ולא לנקבות, נתקבצו כולן זו על זו ליטול עיצה, אמרו לא כרחמי בשר ודם רחמי המקום, בשר ודם רחמיו על הזכרים יותר מן הנקבות, אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן, אלא על הזכרים ועל הנקבות רחמיו על הכל, שנאמר (תהלים קמה, ט) 'טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו'".

אמנם בגמ' (ב"ב קיט:): מבואר שנשאו ק"ו ממה שבת פוטרת מיבום הרי שחשובה כבן, ולכך תביא להם נחלה)

כִּי בְחֵטָא מֵת • מי היה אביהם של בנות צלפחד ובאיזה חטא

מת?

(במדבר כז, ג) אָבִינוּ מֵת בְּמִדְבָּר וְהוּא לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנוֹעָדִים עַל יְיָ בְּעֵדַת קֶרַח כִּי בְחֵטָא מֵת וּבָנִים לֹא הָיוּ לוֹ:

מה התכוונו בנות צלפחד להביע בכך שאביהם 'בחטאו מת' ולא היה חלק מעדת קרח?

בפשוטו באו לומר שחטאו של אביהם לא היה חטא השולל את זכות הנחלה בארץ שראל כחטא המרגלים. ואכן מהך קרא ילפ"י בגמ' (ב"ב קיח:): שמתלוננים שבעדת קרח, ועדת קרח לא היה להם חלק בארץ.

אולם ת"י מבאר באופ"א:

אָבוֹנָא מֵיַת בְּמִדְבָּרָא וְהוּא לֹא הָוָה בְּגוֹ כְּנִישְׁתָּא דְמִתְרַעְמוּ וְדֹא אֲזַדְמְנוּ לְמִדְרָא עַל יְיָ בְּכְנִישְׁתָּא דְקֶרַח, אַרוּם בְּחֻזְבִּיה מֵיַת וְלֹא אַחֲטִי לְחֻזְדִּין וּבְגִין דְכָרִין לֹא הָוּוּ לִיה:

[אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה שהתלוננו ונועדו למרוד על ה' בעדת קרח. כי בחטאו מת ולא החטיא לאחרים ובנים זכרים לא היו לו.]

ת"י מביא את דברי הספרי (הגמ' ב"ב קיח:) המוסיף שבדברי בנות צלפחד שללו ב' אפשרויות למיתת אביהם. א. והוא לא היה בתוך העדה - שלא היה מעדת המתלוננים. ב. שלא היה מ'הנועדים על ה' בעדת קרח' - זו עדת קרח. והצד השווה של חטא עדת המתאוננים ועדת קרח הוא שחטאו והחטיאו את האחרים. ולכך חזרו ואמרו 'כי בחטאו מת' ובאו להדגיש שחטאו של אביהם לא היה חטא כזה של מרידה בה' שהחטיא אחרים, אלא חטא פרטי שחטא ובגיננו מת.

מדברים אלו נראה שת"י סבור כדעת רבי עקיבא (שבת צו:): שהמקושש היה אביהם של בנות צלפחד, וזה עולה בקנה אחד עם מה שכתב ת"י לעיל בפרשת המקושש (שמות טו, לב) שהמקושש היה מבני יוסף, ובנות צלפחד הרי היו מבנות מנשה בן יוסף (כמפורש בפסוק). עוד הוסיף שם ת"י שהמקושש כלל לא חטא כי לש"ש נתכוון ורצה שיוברר עונש חילול שבת. אולם פה הזכירו בנותיו את חטאו באמרם: 'כי בחטאו מת', וראה מה שהרחבנו בזה בגיליון 'פניני תרגום יונתן פרשת שלח'.

**בְּשִׁבְעַתֵּיכֶם • המקור והטעם שחג השבועות נקרא בפי חז"ל
'עצרת'**

**(במדבר כח, כו) וּבְיוֹם הַכַּפֹּזִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחַח חֲדָשָׁה לַיהוָה
בְּשִׁבְעַתֵּיכֶם מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם כָּל מִלְאכַת עֲבָדָה לֹא תַעֲשׂוּ:**

מדוע חג השבועות נקרא 'עצרת'?

הנה מצינו בחז"ל שקראו לחג השבועות 'עצרת' (בכמה מקומות כגון: 'בעצרת על פירות האילן' (ר"ה טז). 'הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם (פסחים סח:)) ועוד) וצ"ב ששם זה לא הוזכר כלל בתורה בכל פרשות המועדים (אמור פנחס וראה) בהקשר לחג השבועות, ורק על שמיני עצרת ושביעי

של פסח הוזכר לשון זו, והנה ביאור המושג 'עצרת' רגילים לבאר שהתורה קראה בשם זה כל יו"ט שאין בו שום מצווה מיוחדת, ועל כן מהותו של היא מה שהוא עצור ממלאכה - אסור עשיית מלאכה. ומעניין הדבר שבחז"ל קראו כסדר לשבועות 'עצרת', וזאת למרות שבשבועות ישנה מצווה של שתי הלחם?

וביאר 'החזון יחזקאל' (על התוספתא בראש השנה) שאכן **בזמן המקדש לא היה שבועות נקרא עצרת**, היות והיה בו מצווה מיוחדת של קרבן שתי הלחם, אך לאחר שנחרב הבית ובטלו הקרבנות נותר חג השבועות ללא מצוה המייחדת אותו, ולכן קראו לו חז"ל 'עצרת', על שם שמהותו - עצור ממלאכה. (וקצת צ"ע דבגמ' (ר"ה טז.) איתא: מפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא אמר הקב"ה הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן.

אולם בתרגום אונקלוס (בפרשתנו) מתרגם את לשון המקרא 'בְּשִׁבְעַתֵּיכֶם' - 'בְּעֶצְרֵיכֶן'. וכתב החזקוני (כאן) **שמדברי אונקלוס אלו קראו חז"ל לשבועות 'עצרת'**. ואונקלוס הוא המקור כי כך מתרגם את הפסוק. וביאור זה לכאו' סותר את ביאורו של החזון יחזקאל הנ"ל, שלדבריו 'עצרת' היא התרגום ללשון התורה 'שבועות', הרי שמשמעות זו היתה אף קודם החורבן ומצד התורה שבועות נקרא 'עצרת'.

כדברי אונקלוס מבואר גם בת"י אלא שיתכן שישנו הבדל בנקודה זו:

וּבְיוֹמָא דְבְּכּוּרֵיָא בְּקֻדְבְּכוֹן דּוּדְנָא מִן עֲלִילָתָא חֲדָתָא קִדְּם יְיָ,
 בְּעֶצְרֵתְכוֹן כִּד יתְמַלִּין שְׁבַעֵתֵי שְׁבוּעֵיָא, מְאָרַע קִדִּישׁ יְהִי לְכוֹן כָּל
 עֵיבֻדַּת פּוֹלְחָנָא לָא תַעֲבֹדוּן:

[וביום הביכורים בהקדיבכם דודון מן התבואה החדשה לפני ה',
 בעצרתכם כאשר יתמלאו שבעת השבועות, מקרא קודש יהיה לכם כל
 מלאכת עבודה לא תעשו]

בת"י מבואר שאף הוא כתב 'בעצרתיכון', וכינה את 'שבועות' - 'עצרת' אלא שממה שהוסיף משמעות נוספת ללשון 'בשבועתיכם' - 'כאשר יתמלאו שבעת השבועות', יש להסתפק אם לדבריו 'בעצרתכון' הוא תרגום נוסף למילה 'בשבועתיכם', או שזו הוספה שהוסיף כאן על המקרא (כדרכו בהרבה מקומות), והנפק"מ האם גם מדבריו יש דחיה לביאורו של 'החזון יחזקאל' הנ"ל, כי אם זה הוספה יתכן שהוספה זו אמורה על הזמן של אחר החורבן שכבר

בטל קרבן שתי הלחם, אך אם זה פירוש המקרא לא יתכן וכמו שהוכיחו מאונקלוס. ולכאור' מסתבר שהלך בדרכו של אונקלוס ולדבריו ישנם ב' משמעויות למילה 'בשבועתיכם' וכמו שמצינו בכמה מקומות שת"י נותן כמה משמעויות למילה אחת.

יום תְּרוּעָה יְהִיָּה לָכֶם • מאיזה תקיעות מתערבב השטן, הראשונות (דאורייתא) או השניות (דרבנן)?

(במדבר כט, א) וּבַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִיָּה לָכֶם כָּל מִלְאכְתּוֹ עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יְהִיָּה לָכֶם:

הנה בר"ה תוקעים ב' פעמים - תקיעות דמיושב הנתקעות לפני מוסף. ותקיעות דמעומד הנתקעות בתפילת מוסף. התקיעות השניות נוספו על ידי חז"ל, והם תקיעות מדרבנן.

והטעם שהוסיפו חז"ל תקיעות אלו מבואר בגמ' (ר"ה טז:): 'למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין, וחוזרין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין, כדי לערבב השטן'. ופרש"י: 'שמתוך שרואה השטן שישראל מחבבין את המצוות לעשותן ב' פעמים מתערבב'. ובתוס' (ר"ה טז:): ביאר בשם הערוך, שהשטן חושש שקול השופר הוא השופר הגדול שיתקע 'ביום ההוא'. ויודע השטן שביום זה יבוא אל סופו. ולכך תוקעים פעמיים, כי בפעם הראשונה 'נבהל ולא נבהל'. אך כאשר שומע שתוקעים שוב, בטוח הוא שזהו קול השופר הגדול.

ולכאור' נראה מדבריהם שרק התקיעות השניות באות לערבב את השטן, ומעצם מה שתוקעים שוב הוא מתערבב. ואילו התקיעות הראשונות שנצטוונו בתורה לתקוע, אינם שייכות לערבוב השטן, אלא נתקעות כי 'רחמנא אמר תקעו', ומהטעמים שנאמרו במפרשים כדי להמליך את הקב"ה, וכו'.

אולם בת"י מדויק שאף התקיעות הראשונות שנאמרו בתורה הם לערבב את השטן, וכך מתרגם את האמור בפסוק הנ"ל (במדבר כט, א) - "יום תרועה יהיה לכם":

**”יוֹם יִבְבֵּא יְהִי לְכוּן לְמַעַרְבָּא סְטָנָא דְאַתִּי לְמַקְטָדָא לְכוּן בְּקַל
יִבְבוּתְכוּן” –**

**[יום תרועה יהיה לכם - לערבב השטן שבא לקטרג עליכם בקול
תרועתכם]**

מבואר בדבריו שערבוב השטן הוא מעצם התקיעות והוא טעם התקיעות שנאמרו בתורה²⁵, ולא כהטעמים שהובאו ברש"י ותוס' הנ"ל, שהשטן מתערבב ממה שתוקעים שוב.

ולדבריו יש לידע כיצד השטן מתערבב מהתקיעות?

ומצינו במהר"ל (ר"ה טו): שאף הוא סבור כדברי ת"י שבין התקיעות הראשונות ובין התקיעות השניות, שניהם באות לערבב את השטן. ומבאר מדוע יש צורך בשניהם, בדמיון לטכסיסי מלחמה, אשר כמו בדרכי המלחמה, שראשית יש להעמיד כח המתנגד לאויב ומחלישו, ואחר כך יש להכריעו ולנצחו. כך גם בתקיעות, התקיעות הראשונות באות כדי להעמיד כח כנגד השטן, ואז הוא 'נבהל ולא נחלש'. ואחר כך באות התקיעות השניות שנועדו לגבור עליו ולהכריעו, שכלל לא יוכל לקטרג.

ונמצא אם כן שבראש השנה שהם ימי דין והשטן בא לקטרג, העמידה התורה את מצוות התקיעה בשופר ככח המנגד ומחליש את השטן, רבנן הוסיפו תקיעות נוספות כדי להכריע את השטן ולנצחו ממש.

בתרגום יונתן בפרשת בהעלותך (במדבר י, י) מתבאר שגם בשאר המועדים השטן מקטרג ויש צורך לערבב אותו, ובשונה מהפרשים שפירשו פירושים שונים בטעם התקיעה בחצוצרות במועדים²⁶, מפרש תרגום יונתן שהוא מפני ערבוב השטן:

**וְבַיּוֹם חֲדָוּתְכוּן וּמוֹעֲדֵיכוּן וּבְרִישֵׁי יְדִיכוּן וְתַתְקַעוּן בְּחֲצוֹצְרֹתָא
עַל עֲלוֹזוֹתְכוּן וְעַל נְכֻסַת קוֹדְשֵׁיכוּן, וְיִהְיוּ לְכוּן לְדוֹבְרָא טְבָא קָדָם**

25. וכן משמעות דברי ה"ק הנדפס במחזורים לפני התקיעות.

26. הנה בפסוק (במדבר י, י) נאמר 'והיו לכם לזכרון לפני אלוקים'. ופירש הרמב"ן שענין התקיעה במועדים הוא לרחמים - לעורר רחמים על בני ישראל. ובחזקוני פירש: 'כדי שישמעו ישראל וידעו כי הקרבנות קרבים ויכוונו לבם לשמים'. ותקיעה שתוקעים בעת ההקרבה, יועיל להם, להזכיר את זכות הקרבנות בעת שיתקעו בחצוצרות בשעת מלחמה.

אֱלֹהִים, בְּרֵם סִטְנָא מִתְעַרְבֵב לְקַל יִבְבוּתְכוֹן אֲנָא הוּא יְיָ אֱלֹהִים:

[וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם, והיו לכם לזכרון טוב לפני אלוקיכם, גם השטן מתערבב לקול תרועתכם אני הוא ה' אלוקיכם]

ומבואר שפירש את ענין 'הזכרון', כדי שהשטן יתערבב מקול התרועה שיתקעו בחצוצרות. וצ"ב שבשלמא בראש השנה מובן הדבר שיש צורך לערבב את השטן, היות והוא בא לקטרג בזמן הדין. אך מדוע יש טעם לערבב את השטן ביתר המועדים?

וניתן להבין זאת על פי הנאמר במשנה: (ר"ה טז). "בארבעה פרקים העולם נידון". כלומר שכל מועד הוא יום דין שבו דנים על ענין אחר, בפסח על התבואה. בעצרת על פירות האילן. ובחג הסוכות על המים. ולפיכך יש טעם לערבב את השטן.

ערבוב השטן בראש השנה לעומת ערבובו בתקיעת המועדים

אמנם להאמור לעיל בדברי ת"י, נמצא שיש הבדל מהותי בין ערבוב השטן בר"ה, לערבוב השטן בשאר המועדים. כי הלא בר"ה תוקעים ב' פעמים - תקיעות דמיושב ותקיעות דמעומד. וכאמור שטעם הדבר הוא כדרכי המלחמה שלאחר שמחלישים אותו יש צורך להכות בו שוב כדי לנצחו ולהכריעו.

ונמצא שבראש השנה שהם ימי דין על האדם תוקעים פעמיים כדי לערבב את השטן באופן הנ"ל שלא יוכל כלל לקטרג. אך בשאר המועדים שהם ימי דין על העולם, תוקעים בחצוצרות פעם אחת, כדי לערבב את השטן בכך שמעמידים מולו כוח המתנגד לו, וכך נחלש קטרוגו.

מְלַבֵּד עֲלֵת הַתְּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּיהָ • טעם מצוות ניסוך המים

(במדבר כט, כט - לא) וּבְיוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמֹנֶה אֵילִם שְׁנַיִם
כֶּבֶשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אֲדַבְּעָה עֲשׂוֹר תְּמִימִם: (לא) וְשַׁעִיר חֲטָאת אֶחָד
מְלַבֵּד עֲלֵת הַתְּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּיהָ:

בכל ימי חג הסוכות הוזכרו הנסכים המוקרבים באותו יום בלשון יחיד - 'ונסכה',
ואילו ביום השישי הוזכרו הנסכים בלשון רבים 'ונסכיה'. מה ביאור שינוי זה?

בת"י מתבאר הדבר:

וּצְפִירָא דְחֲטָאתָא חַד לְמִטְרָתָא חֲדָא, בְּרַ מִן עֲלֵת תְּדִירָא וְסִמִּידָא
דְּחִינְטָתָא לְמִנְחָתָא וְחֲמַד נִיסוּכָהּ, וְצִלְזַחִיתָא דְמֵיא חֲזוֹן מְנַסְכִּין
בְּיוֹמָא דְחֲגָא דְמִטְלִיא, דְּזִכְרִין טַב לְדְבִיעָא דְמִטְרָא:

[ושעיר חטאת אחד למשמרת אחת, מלבד העולה התדירה וסולת חיטים
למנחה, ויין ניסוכה וצנצנת מים היו מנסכים בימי חג הסוכות זכרון טוב
לידידת המטר]

ת"י מזכיר את מצוות ניסוך המים דווקא בפסוק זה של קרבנות היום השישי, והוא מדיוק
לשון הרבים שנאמר בנסכי יום זה, המלמד שמלבד נסכי היום, היה בחג נסכים נוספים והם
ניסוך המים שניסכו בחג.

והנה בגמרא (תענית ב:) נחלקו רבי יהודה בן בתירה ורבי עקיבא, מהו המקור למצוות ניסוך
המים, ומאיזה יום מזכירים את הגשמים בחג, ולדעת רבי עקיבא מזכירים ביום השישי משום
שניסוך המים נזכר בנסכי היום השישי²⁷:

27. אמנם דעת ת"י שלמרות שהנסכים נלמדו מלשון הרבים של הנסכים שהוזכרו ביום השישי, שאילת המטר
נעשית כל ימות החג, וכמבואר בדבריו בפרשת אמור (בויקרא כג, לו).

”ר’ יהודה בן בתירה אומר בשני בחג הוא מזכיר, מ”ט דרבי יהודה בן בתירה דתניא רבי יהודה בן בתירה אומר, נאמר בשני (במדבר כט, יט) ונסכיהם, ונאמר בששי (במדבר כט, לא) ונסכיה, ונאמר בשביעי (במדבר כט, לג) כמשפטם, הרי מ”ם יו”ד מ”ם הרי כאן מים. מכאן רמז לניסוך המים מן התורה, ומאי שנא בשני דנקט, דכי רמיזי להו בקרא בשני הוא דרמיזי, הלכך בשני מדכרינן. רבי עקיבא אומר בששי בחג הוא מזכיר שנאמר בששי ונסכיה, בשני ניסוכין הכתוב מדבר אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין“.

ת”י גם מוסיף את טעם מצוות ניסוך המים שהיא לזכרון טוב לרביעת המטר. וכך אמר רבי עקיבא (ר”ה טז):

”רבי עקיבא אומר וכו’ ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג, אמר הקדוש ברוך הוא, נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה“.

יש לציין שלדעת ת”י (הובא לעיל) בכל ימי החג היו שואלים מטר וכדעת רבי אלעזר (תענית ב). ששואלים מטר מיו”ט הראשון של חג, וממילא אף ענין ניסוך המים היה שייך לענין זה, עליו ביקשו בכל ימות החג.

עֲצֵרֶת תְּהִיָּה לָכֶם • משמעות הלשון עֲצֵרֶת בשמיני עֲצֵרֶת

(במדבר כט, לה) בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֵרֶת תְּהִיָּה לָכֶם פֶּלַ מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

מה פירוש הלשון 'עֲצֵרֶת' שנאמר ביום השמיני?

רש"י מביא בזה ג' פירושים:

א. עצורים בעשיית מלאכה (וכנאמר בגמ' חגיגה יח.). ב. 'עצרו מלצאת' - מלמד שטעון לינה (ספרי קנא). ג. מדרש אגדה 'לפי שכל ימות הרגל הקריבו כנגד שבעים אומות, וכשבאין ללכת,

אמר להם המקום בבקשה מכם, עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם.

ת"י מבאר טעם נוסף:

בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה, בְּגִישֵׁין תְּהוּזוֹן בְּחֻדָּא מִן מְטִילְכוֹן לְבִתְיִכוֹן,
בְּגִישֵׁת חֻדָּא וְיוֹמָא טְבָא וְאִירוּעַ קְדִישׁ תְּהוּי לְכוֹן, כֹּל עֵיבִידַת
פּוֹלְחָנָא לָא תַעֲבָדוֹן:

[ביום השמיני עצורים תהיו בשמחה מסוכותיכם לבתיכם, עצרת שמחה
ויום טוב ומקרא קדש תהיה לכם, כל מלאכת עבודה לא תעשו]

מבואר בת"י שמפרש כדרכו בכל מקום שנאמר 'עצרת' שהוא מלשון 'אסיפה', וכאן מתפרשת האסיפה על האיסוף מן הסוכה לבית ביום השמיני, וכדאיתא במשנה בסוכה (מח). כיצד מתבצעת אסיפה זו:²⁸

"סוכה שבעה כיצד, גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו, אבל מזריד את
הכלים מן המנחה ולמעלה, מפני כבוד יו"ט האחרון של חג".

28. יש לדון קצת אם יש דין אסיפה חיובי לבית ואסור להשתמש בסוכה בשמיני עצרת גם בלי פרשת בל תוסיף ונפ"מ לבני חו"ל.